

SÁRVÁR MEZŐVÁROS TANÁCSÁNAK TEVÉKENYSÉGE

1845—1846 ÉVBEN

(Forráselemzés)

SÖPTEI ISTVÁN

Egy mezővárosi választott tanács munkájának bemutatása, értékelése nem könnyű feladat. Különösen nem akkor, ha történetírásunk e tekintetben — egyáltalán a mezővárosi élet bemutatásában — még sok adóssággal rendelkezik. Hogy mégis vállalkozunk ezen nem egyszerű téma kibontására, annak elsődleges oka az, hogy rendelkezésre áll a „Sárvár város tanácsa által tett végzési napló 1845. május 31.—1846. március 25.” időszakra, amely majdnem egy teljes év ügyviteli munkáját tartalmazza. *Úgy gondoljuk, hogy a tanács 74 ülésén tárgyalt 143 ügy mindenképpen bepillantást enged a mezővárosi tanács munkájába, s egyúttal lehetőséget ad arra, hogy a végzési napló alapján felvillantsuk egy Vas megyei mezőváros mindennapi életét a reformkorban, közvetlenül az 1848-as szabadságharcot megelőzően.*

A mezővárosi rang, mint köztudott, bizonyos védettséget jelentett a magyar feudális társadalomban a földesúri hatalmaskodásokkal szemben. *A sárváriak kiváltságai is régi keletűek. Az 1328-as Károly Róbert féle kiváltságjogokat követően (e jogokat több feldolgozás említi, bár eddig eredeti okleveles adattal nem sikerült bizonyítani) Nagy Lajos, Erzsébet királyné, Mária királynő, Zsigmond és Mátyás király privilégiumai alapján¹ a sárváriak a várost gyakran a szabad királyi városok közé sorolták. Hogy valóban így volt-e, nehezen eldönthető. Elfogadhatjuk azonban Bácskai Vera megállapítását, amely szerint a XV. század „negyvenes-ötvenes éveiben a civitas szó vagy az oppidum seu civitas formula márcsak kivételképp fordul elő egy tucatnyi bányaváros, vagy erősen városias település” neve mellett. „Tehát a XV. század első évtizedeiben oppidum néven említett helységek egyrészt a mezőváros fokán megrekedő, korábban is városias jellegű településekből, másrészt a falvakból ez időben mezővárossá emelkedő helységekbeől alakultak ki.”² Sárvár a városias jellegre példa.*

Tehát Sárvárt Károly Róbert feltételezett 1328-as privilégiuma emelte ki a környező jobbágyfalvak sorából és ruházta fel a mezővárosi kiváltságjogokkal. A kiváltságlevelek alapján Sárvár polgársága mentes volt minden úrbéri szolgáltatástól, nem tartozott ispáni, vagy vármegyei hatóság alá. Közigazgatásilag önálló hatáskörrel rendelkezett. Bírói hatalma polgári és büntetőjogi kérdésekre egyaránt kiterjedt.³ A város ügyeit a választott elöljáróság intézte. *Sárvár, mint királyi kiváltságjogokkal rendelkező mezőváros, kedvezőbb helyzetben volt Szombathelynél, amely magánföldesúri joghatóság alá tartozott (a győri püspökség).*

A XIV—XV. században kiváltságok sora mutatja, hogyan vált Sárvár igazán mezővárossá. Erzsébet királyné 1341-es privilégiuma a sárvári várhoz tartozó Sársziget lakóinak biztosította a soproni harmincadvám alóli mentességet. Nagy Lajos 1351-ben tovább bővítette a helység szabadalmait.⁴

Nagy Lajos 1351-es kiváltságlevele lehetővé tette a mezővárosba való szabad beköltözést: „Tehát nektek, az összes főpapoknak, főuraknak, főispánoknak, várnagyoknak, jobbágyokkal rendelkező nemeseknek, valamint a városok és szabad telepek vezetőinek, bíráinak és lakóinak, akiknek ezt az írást bemutatják, erősen királyi rendeletben megparancsoljuk, hogy a jobbágyo-

kat, polgárokat és vendégnepeket, akik az említett városba akarnak költözni és letelepedni, a szükséges engedély megszerzése, igazságos váltság és az esetleges adósságok megfizetése után békésen odaköltözni engedjétek vagyonuk és személyük sérelme nélkül. . . ”⁵

Nagy Lajos 1364-ben a város lakosainak kérésére tiltja, különösen a várnagyoknak, a lakosokkal szembeni hatalmaskodást. 1372-ben a polgároknak megengedte, hogy állataikat a várhoz tartozó területeken legeltessék.

Mária királynő és Zsigmond megerősítette a mezőváros harmincadmentességét.⁶

Mátyás király 1464-es kiváltságlevele újra megerősítette a mezővárosi kiváltságjogokat: „Ugyanis, ha valaki Sárvár város polgárai, akár egyes, akár több ellen keresetet akar indítani, vagy vádat akar emelni, az az említett Sárvár város bírása és az esküdt polgárok bírósága előtt törvényes módon járjon el, és ott minden panaszt tevő a tiszta jog és igazság alapján nyerhet ki-elégítést, vagy elégtételt, amint a jogszabályok előírják. . . annak a megyének főispánját, alispánját, szolgabíróit, ahol előfordul, hogy az előírást nem tartják meg, felhatalmazzuk, hogy először vizsgálatot indítsanak az igazság felderítésére, majd az ilyen esetekben szokásos kár és veszély mellett, jelen levéllel megadott hatalommal és tekintélyünkkel kényszerítsék a vétőket az előírások megtartására. . . ”⁷

Tehát a mezőváros polgárainak ügyeiben első fokon a választott tanács volt illetékes dönteni. Fellebbezés esetén a megye főispánja, alispánja vagy szolgabírója hozott ítéletet, s amint később látni fogjuk, a mezővárosi tanács kedvezőtlen döntés esetén megkereshette a királyi kancelláriát is.

Természetesen a volt sárvári földesurak is igyekeztek a királyi szabadalmakat megnyirbálni. Ennek nyomaival már Kanizsai György 1492-es sárvári—kapuvári urbáriumában találkozhatunk, bár a királyi szabadalmakra való utalás e dokumentumból is kiolvasható, hiszen az uradalom 10 mezővárosa közül egyedül Sárvár fizethette adóját egy összegben: „évi cenzusa 100 bécsi dénárt tett ki, egyéb szolgáltatás nem terhelte. Mivel a telekegység itt is negyedtelek volt, átlag 24 bécsi dénár volt az adó összege, s így lakóinak helyzete jóval előnyösebb volt, mint a többi mezőváros polgáraié.”⁸

Nádasdy Ferenc, a híres „fekete bég” 1571-ben a várost ugyancsak bizonyos cenzus fizetésére kötelezte, s a bormérési jogot 10 hónapra korlátozta. Sőt 1592-ben Sárvár már csak 4 hónapig élhetett italmérési jogával.⁹

A későbbi földesurak, gróf Draskovich és Szluha, a városi birtokok elfoglalásával, a jogikat védő polgárokon elkövetett erőszakoskodásokkal Sárvárt a jobbágyfalvak színvonalára kívánták visszaminősíteni. Ennek eredményeképpen 1733-ban perre került sor a város és a földesúr között, amely Sárvár jogainak megerősítésével végződött. A birtokperек azonban a későbbi évtizedek során is folytatódtak és végérvényesen majdan csak az 1856-os tagosítással nyertek rendezést.¹⁰

Bár nehéz küzdelemben, de Sárvár megőrizte királyi mezővárosi rangját. E rang biztosította, hogy a mezőváros tanácsa Sárvár életének irányítását önállóan, földesúri joghatóságtól függetlenül végezhesse.

A mezőváros közigazgatási szervezete

A végzési napló alapján fontos adatokat kaphatunk a mezővárosi közigazgatás rendszerére, a tanács szervezeti felépítésére vonatkozóan. *A városi tanács élén a polgármester állott.* 1845—46-ban e tiszte Sárvárott Ernecz Zsigmond töltötte be. Más forrásokból tudjuk, hogy a polgármestert, illetve a város vezetőit a polgárok minden év április 24-én választották. A városi gyűlésnek volt joga az arra nem méltóakat hivatalukból visszahívni.¹¹ *A polgármesterrel az élen működött a 12 tagú tanács,* amely a napló tanúsága szerint hivatott volt Sárvár életének irányítására, döntéseket hozhatott, ítélezhetett. Az ügyek intézését a polgármester akadályoztatása esetén a polgármesterhelyettes irányította. A mezővárosi tanácsnokok köréből választották a jegy-

zót, aki a közigazgatási munka adminisztratív részét bonyolította. Az adott időszakban e tisztséget Nemes Sándor látta el. A tanácsnokok, akik közül név szerint megemlíthetjük Rott Ferencet, Kiss Alajost, Horváth István perceptort (adószedőt), Fejér Ádámot, Stieder Vitust, Pajtsis Miklóst, Dombai Józsefet (polgármesterhelyettest), Halasy Ádámot, Nyitray Györgyöt, döntöttek az egyes városi ügyekben, s panaszos ügyek esetén helyszíni szemlét tartottak.

A tanács tagjai között megtalálhatóak voltak a helyi kézműipar és kereskedelem jómódú képviselői. Erneck Zsigmond polgármester kötélygyártó iparos, Rott Ferenc szakmáját illetően bábos mester volt. Stieder Vitus sorsjáték árúsítással foglalkozott.¹² A céhes mesterek jelenléte a mezővárosi tanácsban, mint majd később látni fogjuk, jelentősen befolyásolta a tanács intézkedéseit-céhügyekben.

A végzési napló alapján megállapítható, hogy a mezővárosi tanács gyűléseit általában hetenként tartotta, bár gyakran előfordult a hetenkénti többszöri ülés is akár egymást követő napon, a panaszos ügyek sokaságától függően.

Mint már említettük, a mezőváros tanácsát a polgárok gyűlése választotta. A választott tanács azonban hivatali ideje alatt többször is összehívhatta a polgárságot. A jelzett időszakban, 10 hónap alatt, városi gyűlésre öt alkalommal került sor. A végzési napló bejegyzései bizonyítják, hogy mindannyiszor közérdekű, az egész város közösségét érintő ügyben került sor a polgárság gyűlésére.

A városi gyűlés döntött új tisztségviselő beállítására. „Az 1845-ik évi szeptember hó 3-ik tartott tanácsülés alkalmával az egész közönséges városi közönség öszvő parancsoltatván, mely alkalommal azon tárgy vétetett föl, ami után Horváth István tanácsos úr és perceptor meghalozott és a hivatal megürült, ennek bétöltése elkerülhetetlen szükséges volna, azért jelen alkalommal az egész közönség által tett . . . szavazás után, mint legtöbb szavazatot nyerve Fejér Ádám tanácsos úr közakarattal perceptor úrnak megválasztott.”¹³

Ugyanezen városi gyűlésen döntöttek a mezőváros tulajdonában lévő kanászház újjáépítéséről, amelynek költségei (kő- és cserépvásárlás) a városi kasszát terhelték.¹⁴

A városi gyűlés volt illetékes végső fokon határozni városszépítési, városrendezési ügyekben is. A tanács a mezőváros egyik polgárának közterület megvásárlásának engedélyezésével lehetővé tette, hogy az úgynevezett Kovács utca sarkán emeletes házat építhessen. Az ott lakók ez ellen panasszal éltek a bejárás akadályoztatása, illetve tűzveszélyesség miatt. A városi közgyűlés a következőképpen döntött: „. . . a városi tanács által átengedett kis fundus addig nem terjed, sőt azon cövek továbbra is helyén maradhatna; mind ezen cáfolati okokra nem tartja a városi közönség a panaszkodók sérelme orvoslását helyesnek, sőt inkább nehezen veszi a város díszének, úgy az építőnek . . . általok lévő hátráltatását . . .”¹⁵

Az 1845. október 31-én tartott városi gyűlés az adóhátralékok befizetéséről, valamint a városi országutak megjavításáról hozott határozatot: „. . . a városi közönség . . . ezen rendszabályt rendelte, hogy az egész útvonal felméréssék és hákszám szerint . . . kiosztassék, a felosztás után, azaz 3-ik novembertől fogva egész 8-ik novemberig minden polgárnak a reá kimért út megcsinálása kötelességül tétetik . . .”¹⁶

A polgárok gyűlése tett javaslatot a sárvári uradalomnak birtokcserére, illetőleg a régi jogok alapján biztosított örökös rétek cseréjére is. „Midőn ezen egyesség a Tettes (tekintetes) uradalom és város között megtörtént, azon alkalommal több pontok peres útra fennhagyatnak, mind egyik azok közül az caducitás, mint a fentebbi kicserélendő földeknek s réteknek nagyobb része szállottak a Tettes uradalomra, erre nézvest teljes tisztelettel nyilatkozik a város, hogy peres úttól elállani kész, ha a Tettes uradalom a városban lévő házaira esendő minden haszonvételeitől, mely azon házaihoz követelne, örökre eláll.”¹⁷

A fentiekben túl a városi polgárok döntöttek a városi bevételeket növelő javak bérbeadása, illetve eladása esetében is. Így a végzési naplóban szó esik a 4 hónapi italmérési jog árendába adásáról, a Farkas erdőn termő gubacs eladásáról, valamint az osztályos dűlőben lévő vadgyümölcs értékesítéséről.¹⁸

A mezővárosi tanács munkáját segítették a mezőváros alkalmazásában álló *városslolgák*. A végrehajtó munkában segédkezett a *városi hadnagy* (Gábrriel János), a *hajdú* (Lumpler György), és *4 tizedes* (a végzési napló ezen időszakban két nevet említ: Kelemen Ferenc és Pap József).¹⁹ Az ő felfogadásukról, javadalmazásukról is a tanács döntött. A városi hadnagy például a pénzbeli fizetség mellett „hadnagysági” részt kapott. A város károsodás (árvíz) esetén is kárpótolta a hadnagyot.²⁰

Ugyancsak a *tanács alkalmazta* a polgárok gazdálkodását, javainak védelmét biztosító *erdős és mezőőröket, ökörpásztort és csordást, és a tanács határozta meg javadalmazásukat is*. A tóthmezői pásztor, aki a bajti szegi rétek és füzesek őrzésére fogadtatott fel, szolgálataiért 20 váltó forintot kapott. „... Rédecsi István és Jobbágyi István felfogattak a belső mezőre mezőpásztornak, kiknek fizetése lészen minden egy hold bevetett földről egy kéve gabona, egy hold krumplitól, kukoricától és répa földről 9 krajcár váltó, meg is a káposzta őrzéstől 3 krajcár és egy fej káposzta, bükkönytől egy hát rend, a vidéki birtokosoktól való földről egy holdról két kéve, mely ígért fizetésért tartoznak híven vigyázni, a történő károkat, ha urát nem tudják, magok megtéríteni tartoznak. A behajtott marháktól éjjel egy pártól nyargaló 24 krajcár, nappalítól 12 krajcár lészen fizetendő”²¹ — olvashatjuk az egyik ügyiratban. A pásztorok fizetésének meghatározásakor egy érdekes momentumra figyelhetünk fel. A sárvári határban lévő idegen birtokosoktól az őrzési díj dupláját kérik. Nyilván ez is a mezővárosban élők privilégiumainak hangsúlyozását jelentette.

Bár a végzési naplóban nem történik említés a képviselőtestületről, mégis itt kell szólnunk róla, hiszen a mezőváros közigazgatási szervezetéről csak így kaphatunk teljes képet. Ernecz Ignácól, Sárvár első történetírójától tudjuk, hogy a mezőváros a tanács munkájának segítésére 32 tagú *képviselőtestületet is választott*.²²

A tanács ügyintézés sokrétűsége

Már az eddig elmondottakból is kiténik, hogy Sárvár mezőváros tanácsa milyen sokrétű tevékenységet fejtett ki. A tanács munkájáról alkotott képet szeretnénk teljessé tenni, amikor a végzési napló alapján kísérletet teszünk arra, hogy bemutassuk a mezővárosi tanács illetékességének körét, azt a szerteágazó feladatkört, amely jellemezte a reformkor Sárvárának mindennapi életét.

A mezővárosba való *beköltözéshez a tanács engedélye* szükségeltett. Az engedélyhez köztét egyrészt indokolta a mezővárosi lakosok jogainak védelme, másrészt a letelepedéskor fizetendő illetékek növelték a városi bevételeket. *Jobbágy Sárvárra költözéséről egy esetben értesülünk*. „... a zsirai helység mostani lakosa Tersli István jobbágy alázatosan jelenti, hogy mezővárosunkban lakását venni kívánná, bémutatván eddigi magaviseletéről szóló bizonyítványát, mely a megvizsgálás után megelégedésül szolgált, ezen könyörgőnek zsellérképi lakása oly móddal megengedtetik, hogy mint birtoktalan, semmi marhatartás néki meg nem engedtetik a városnak kivétel nélküli legeltetőjén”.²³

Még a szomszédos Vármellékről sem volt egyszerű bejutni a mezővárosba. Egy beköltözni kívánótól megkövetelte a tanács a vármelléki előljáróság és az uradalom által kiállított bizonyítványt. „Ezent nem teljesítené, ezen felvállásnak ereje ne légyen, szintén ily polgárosodás esetben ez mindenkitől megkívántatik.”²⁴ — olvashatjuk a tanács határozatban.

A vándoréveit letöltött mesterlegényeket is csak feltételesen engedték letelepedni, s a polgárság sorába véglegesen csak akkor iktatták őket, ha a mesterségében illetékes céhnél mesterdarabjukat elkészítették. A végzési naplóban több ízben találkozhatunk kereskedéssel foglalkozó *zsidók letelepedési kérvényével*. A mezővárosi tanács — úgy tűnik — szem előtt tartva a helység érdekeit, általában engedélyezte letelepedésüket, bár külön letelepedési illetéket és boltnyitási taxát fizettettek velük.²⁵

A mezővárosi tanács volt illetékes a telek-, ház- és földeladási ügyekben, építési engedélyek kiadásában. Fentebb már szóltunk a mezővárosba költözéskor történt házvásárlásokról, s ugyan-

csak említés történt a város díszét emelő emeletes saroképület felépítésének engedélyezéséről. A tanács döntött sok vitás kérdésben, amikor szomszédok, avagy az újonnan építkezők között véleménykülönbség támadt.

A tanács sok alkalommal foglalkozott a mezőváros *közütajinak* javításával, a *városszépítés* különböző kérdéseivel, a *városi épületek* karbantartásával. Ezen ügyiratokat nem kívánjuk részletezni, csupán a fentebb már említettekén túl, néhány olyan érdekesebb határozatot idézünk, amely megvilágítja a sárvári tanács jó gazda szerepét.

A téli hóolvadást követően a tanácsnak sok gondot okozott a Nádasdyak által létesített Szapud árok. Az 1845. október 11-i tanácsülésen is az árok tisztítása szerepelt napirendként: „... sári határból, úgy az uradalom fundusról öszvő tóduló téli hóolvadáskori víz a városnak határán keresztül nyúló Szapud árka annyira bétellett és sással bényőlt, hogy az említett víz annak medrébe meg nem férne, és az miatt mind a városi birtok, úgy urasági, nem különben körül lévő helységek birtokosai nevezetes károkát évenként szenvedni kénytelenek. Mely végett minden szenvedő birtokosok részéről igen óhajtó volna ennek tökéletes kitisztítása. Ennek következtében a városi tanács határukban lévő említett árok kitisztításában az uradalmi tisztséggel, mivel határukban az uradalomnak nevezetes birtoka volna, megegyezett oly formán, hogy az egész árok mennyiség tévén a magazinum kőhídtól kezdve az egész határunk végéig 1731 ölet, és ezen mennyiségből az tett egyezés szerint egy negyed részt az uradalom kiásatni, vagy erre fordított költséget kifizetni megajánlott, a három részt pedig a város tanács a közönség részéről magára vádolt.”²⁶

Az útjavítások elmulasztóival szemben a tanács szigorú intézkedéseket foganatosított. Az ismételt felszólítás esetén történő mulasztáskor a tanács elvégeztette a javítást, de a felmerült költségeket akár végrehajtás útján is megtérítette. Egy másik esetben, miután „a panaszlott már többször flaszterozásra felszólított, és mai napig nem teljesítette, sőt a víz csatornát is betölteni tapasztaltatott... , elrendeltetik, hogy a panaszlott... flaszterozását... megtenni el ne mulasztasson...” Eddigi mulasztásáért 2 forintra büntették.²⁷

S hogy a mezővárosi tanács nem prédának tekintette a város vagyont, s mindig kereste a legjobb és egyúttal legolcsóbb megoldást, azt bizonyítja a toronyóra esete. A tanács a meghibásodott óra javítási költségeire árajánlatot kért Dolgos József sárvári órástól. Ugyanakkor felkérte a celli órasmestert is árajánlat készítésére. A két ajánlat összehasonlítása után bízták csak meg a sárvári mestert a munkával.²⁸

A sárvári tanács fontos feladata volt az árvapénz kezelése, az árvákról való megfelelő gondoskodás. A végzési napló sok ügyirata foglalkozik az árvapénz kamatainak felhasználásával, az árvák jogainak érvényesítésével. Előfordult olyan eset is, hogy az árvák javára a tanács az adósnál árverést rendelt el. A mezővárosi tanács gondot fordított az árván maradt gyermekek életkörülményeinek ellenőrzésére, igyekezett olyan gyámot kijelölni, ahol az árva mesterséget tanulhatott. „... a városi tanács ez előtt 3 évvel Péntekfaluban lakozó Kaszás Lászlónak Polotzki Józsit nevelés végett által adta mint atyafinak, általadás alkalmával azt fogadta, hogy mint tulajdon gyermekét nevelni és iskolába járatni fogja, az árvát illető tőkéről járandó kamat és kis rétje és földje haszonvételeiért; jelen pedig, mivel ígérete szerint a gyermeket nem neveli, iskolába sem járatja, sőt a gyermek ruhátlan is... és véle éppen nem gondolnak, sőt lovak és ökrök után hajszolják... , már most mesterség tanulására is menni szándékozna a gyermek...” — olvashatjuk egy beadványban. A tanács az árvapénzből biztosította a fiú számára a mesterség tanulásához szükséges anyagiakat. A gyereket egy sárvári eszmadia mester vállalta el „... Mesterség megtanítása végett... magát ajánlván, és böcsületesen nevelésre is magát megígéri azon feltétel mellett, hogy a gyermek nála négy esztendeig inasképp legyen és... már megígért a városi tanácstól javainak és tőkájének fölszabadulásáig kamatját használhassa. Mely nyilatkozó kívánatát a városi tanács megajánlván, a szabadulási, szegődtetési költség és böcsületes ruházatjának megadása mellett a gyermeket átadván szabaduló ruhájának megadása mellett négy esztendeig.”²⁹

Bár mint később látni fogjuk, Sárvár életében jelentős szerepet játszott a céhes ipar, a mező-

gazdaságban munkálkodók, legyenek őstermelők, avagy az ipar mellett kiegészítő jövedelemforrásként mezőgazdasági munkát végzők, érdekeinek védelme, a termelés segítése a mezővárosi tanács feladatkörébe tartozott. A város által foglalkoztatott mezőpásztorokról, csordásokról már szöveltünk.

A mezővárosi tanács dolgozta ki a házas polgárok *legeltetési rendjét*. A tilosban való legeltetés, a kidolgozott rend megsértése sok problémát okozott a tanácsnak. Az egyes ügyiratokból kitűnik, hogy különösen a molnárok juhászai és gulyásai szegték meg a szabályokat, de találkoztunk a főtisztelendő juhászának szabálysértési ügyével is. *Gyakran előfordult, hogy a mezőpásztorok segítségére ki kellett rendelni a városi hadnagyot és tizedeseket is.* „Horváth István osztályi mezőpásztor jelentése következtében kiküldetvén a városi tanács rendelkezéséből Gábrriel János városi hadnagy, Kelemen Ferenc és Pap József tizedesek . . . , hogy Fördös János középmlnár juhászai ismét a tilalom ellen a vetésben juhait őrizni bátorkodik . . . az irt juhász bojtárjával, úgy Németh István molnár édes fia, még más két férfi cseléddel együtt utánok kutyákkal eredvén őket megtámadták, szidalmazták és a kiküldötteknek istenét, teremtését mívelték, huncut névvel böcstelentették, kutyáikat reájuk ingerelték . . .” — olvashatjuk a jegyzőkönyvben. A mezővárosi tanács vidéki előjárókkal becsülte meg az okozott kárt. A 25 birtokos becsült kára 59 forint 25 krajcár, és miután „ezen kártétel . . . erőszakosan is tétetvén, a mezei rendtörvény rendelkezése az volna, hogy kétszeresen számíttasson . . .” Az okozott kár kétszeres összegén túl a tanács kötelezte a kártevőt a becsüsök költségeinek, fuvardíjának, a tanácsstagok díjának és a tanácsülés költségeinek, a városszolgák fizetésének megtérítésére és 4 forint büntetéspénz megfizetésére.³⁰

Mint tudjuk, Sárvárott a szőlőbirtokosok hegyközségi szervezetet alkottak. *A hegyközség ügyeiben illetékes hegymester a szüret időpontjának meghatározását a mezővárosi tanácstól kérte.* Csupán érdekességként említjük meg, hogy a határozat szerint a szőlőtulajdonosok csak a hegymester szüretelése után láthattak munkához.³¹

Fentebb már említettük a városi gyűlésekkel kapcsolatosan, hogy a *tanács képviselte a mezőváros polgárságának érdekeit az uradalommal szemben.* Az ott elmondott birtokcserén túl is hozott a mezővárosi tanács határozatot az uradalmi és polgárbirtokok cseréjére. Azonban a végzési naplóból arról is értesülünk, hogy az uradalom ezt nem fogadta el. „Ez alkalommal felvetetett a Tettes (tekintetes) úriszéken bevégzett és kedvetlen, sőt sérelmes határozatok elleni tett sérelmek, amelyek iránt az executio végrehajtása az uradalmi ügyviselőre bízotván, ennek elkerülése és a perek feljebb vitele megnyerése tekintetéből elhatároztatott, hogy két tanácsos urak minél előbb a királyi kancelláriához az executio megszüntetésére nézvest kérelem levélért menjenek, a felfüggesztés esetére és onnét perre nézvest parancsolatok hozzanak.” Bár a jelzett ügyiratból nem tűnik ki, hogy milyen ügyben hozott a mezőváros számára az úriszék kellemetlen döntést, a megelőző tanácsi határozatok alapján feltételezhető, hogy a már jelzett birtokcserék ügyében fordul a tanács a királyi kancelláriához panasszal. *E tények alapján megállapítható, hogy a XVIII. századi birtokperek az uradalommal a reformkorban is folytatódtak.*

S hogy az uradalom és az úriszék a mezőváros felett nem hozhatott ítéletet, azt bizonyítja egy falopási ügy is. Az uradalom a mezővárosi tanácsot kérte, hogy a Tilos erdőben falopáson ért polgárokat büntesse meg, és a kirótt büntetéspénzt fizesse be az uradalomnak.³²

A mezővárosi tanács feladata volt a polgárok egymásközi vitás ügyeinek intézése, az igazságszolgáltatás. E munka rendkívül sokoldalú tevékenységet igényelt, hisz az adóssági, tartozási ügyeken túl a tanácsnak kellett foglalkoznia a becsületsértési panaszokkal, magánlaksértéssel, lopási ügyekkel, kocsmái verekedéssel, duhajkodással, éjszakai csendháborítással stb. Ezen igazgatási munka azonban egyúttal bepillantást enged a korabeli büntetőjogi gyakorlatba is, érdekes adalékokat kapunk a büntetési formákra vonatkozóan.

A végzési napló bővelkedik adóssági ügyiratokban. A tanács általános gyakorlata szerint az adóst határidő kitűzésével kötelezték tartozásának megfizetésére, s ennek nem teljesítése esetén éltek a végrehajtás eszközével, s a bírói zár megtörténte után az adós lefoglalt javait elárverezték.³³

A szomszédok békétlensége, szópárbaja gyakran fejeződött be a tanácson. Az ügyiratok szerint súlyosabb esetben nem volt ritka az áristomba záras sem. Máskor az elmarasztaltat panaszpénz fizetésére és megkövetésre ítélték. A tanács büntette a hamis vádaskodást is. Egy mezővárosi gazdaasszony panasszal élt szolgálójával szemben. Miután bebizonyosodott, hogy a vádaskodás alaptalan volt, a panasztevőt 4 forintra büntették, amelyet a vádlott kapott „szolgáló szenedési pótlék” címén.³⁴ S folytathatnánk a sort lopási ügyekkel. Egy magánlaksértési és verekedési ügyben a tettest 24 órai börtönrre és 8 forint pénzbüntetésre ítélték, amelyet „szenedéspénz” címén a sértettek kaptak.³⁵ A kocsmai mulatozásból eredő éjszakai lármázások, verekedések ugyancsak sok munkát adtak a tanácsnak. E verekedések gyakori szereplői voltak a céhlegények és kocsisok. Egy ilyen utcai verekedés résztvevőit 12 pálcaütésre ítélték. „Nem különben Kolman János és Meszlényi Ignác, kiknek magok rossz viseletek már ismeretes, úgy már meg is fenyítették, eddig nem használván meg nem jobbultak, az elveendő büntetésen fölül mivel több ifjaknak általuk tett megvesztegetések is bebizonyosodván, ne hogy még több ártatlanokat is gyakorlott szokások szerint elrontanának, és szomorú következtetések történnének, úgy békésen éjjeli nyugvó polgárok s lakosok, ezeknek lármázásától és nyugtalanságától megmenekedjenek, a városból leendő tüsténti kiutasítása elrendelgetvén.” — olvashatjuk a mezővárosi tanács ítéletében. Egy éjszakai lövöldözés kapcsán a tanítósegédet 2 forint büntetéspénzre ítélték, melyet az éjjeliőrnek tartozott fizetni.³⁶

A végzési napló ügyiratai kevés adattal szolgálnak a város kulturális életére vonatkozóan. A már említett városi tanítósegéd szabálysértési ügye bizonyítja, hogy több tanerős iskola működött Sárváron. Egy, a tanácsnak beadott kérvényből arról értesülünk, hogy egy sárvári fiatal Szombathelyen elvégezte iskoláját és felvételt nyert a piarista szerzetbe.³⁷ A fentiekén túl az ügyiratok a céhes iparban foglalkoztatott inasok és legények életére, tanuló éveire szolgáltatnak adalékokat. A tanács és a céhek viszonyára a későbbiekben még visszatérünk.

A mezővárosi tanács által végzett munka elemzésekor már néhány helyen utalás történt a városi kasszára, a városi alkalmazottak fizetésére, s az egyes ügyek kapcsán a városi bevételekre is. Talán mégsem lesz felesleges, ha megpróbáljuk felvázolni a mezőváros gazdálkodásának alakulását, a város bevételi forrásait.

A megelőző időszakokban is a városban letelepedni kívánóknak bizonyos összeget kellett fizetni. Ugyancsak a bevételeket növelte a városi tisztségek megváltása, valamint a város birtokainak jövedelme. Gyakran előfordult kölcsönfelvétel is.³⁷ Bár a végzési napló is tudósít, rossz termés lévén, kölcsön lehetőségéről, annak tényleges felvételéről nem értesülünk.

A mezővárosi bevételeket növelte a már említett *legeltetési tilalmak esetén fizetendő büntetéspénz, a verekedőkre, becsületsértőkre kiszabott panaszpénz, a szolgálók és eselédék tiltott tűzrakása esetén fizetendő büntetés*³⁹, amely általában 1 forinttól 4 forintig terjedt. Ismétlődés esetén az összeg duplája volt fizetendő a városi pénztárba.

A végzési naplóban szó esik *közterület eladásáról.* A város tulajdonát képezte a *Farkas erdő*, amely a *fa értékesítésével* növelte a városi bevételeket. A *zsidó kereskedők* letelepedésének engedélyezésekor megkövetelt *80 forint letelepedési illeték* és a külön fizetendő *boltnyitási taxa* is jelentősen növelte a mezőváros pénzügyi forrásait.⁴⁰

A mezővárosnak jelentős bevétele származott a 4 hónapi italmérési jog bérbeadásából. „... elől terjesztetett, ha vajon ez évben a város részéről a négy hónapi bor, sör és pálinka mérés árendába adassék-e ki, vagy a polgárok által méressék; miután pedig a városnak az elmúlt években kaszányára és egyéb szükségére nevezetes költségek tétettek, szükségesnek találtatott, hogy a máris fölvenni szándékozók az előtti esztendőkön bevett bormérési jövedelemnél jóval is több ígértetett. . .” Az italmérési jog árverés útján a legtöbbet ígérőnek jutott s ez 1325 forinttal növelte meg a város pénzügyi alapjait. *Bevétele származott a városnak a jogtalan italmérésből is.* A város egyik kereskedő polgárát ezen cselekedetért büntették 12 forintra, amelyen egyenlő mértékben osztozott az árendás és a mezőváros tanácsa.⁴¹ *A tanács árverésen értékesítette a Farkas erdőn termő gubacsot, illetve az osztályos dülői vadgyümölcsöt is.* Ugyancsak a bevételeket növelték

a mezőváros tulajdonát képező *malmok*, valamint az *egyik középület* (főcskendőház) padlásterének *bérbeadásával*.⁴²

Felsorolásunk nem lehet teljes, hisz a végzési napló ügyirataiban jelzett bevételi forrásokon túl is rendelkezhetett Sárvár mezőváros más bevételi forrásokkal. Az említett pénzforrások leltárszerű felsorolása talán mégsem volt felesleges, hiszen képünk a mezővárosi tanács gazdálkodásáról csak így válhat teljessé.

A tanácsi ügyintézés bemutatásánál nagyon sok részterületet érintettünk. Az alábbiakban azonban feltétlenül szólnunk kell a mezővárosi tanács és a korabeli céhes ipar, valamint a kereskedelem kapcsolatáról.

A mezővárosi igazgatás és a céhes ipar

A sárvári céhes ipar kialakulása a XV. századra nyúlik vissza. Már 1467-ben működött a kovácsok, lakatosok, kerékgyártók céhe. Kiváltságlevelüket 1559-ben Nádasdy Tamás is megerősítette. A csizmadiák céhlevele 1635-ből származik. 1617-ben a fehérváriaktól kapták céhlevelüket a sárvári szabók.⁴³ A sárvári vargák 1611-ben Pápától kölcsönzött privilégiumait Nádasdy Ferenc országbíró erősítette meg.⁴⁴ S folytathatnánk a felsorolást tovább. *A XVIII. században már 10 céhről tudunk* és „a későbbi összeírásokban feltűnő Vármelléke lakosainak (köztük népes zsidóságának, tehát nyilván kereskedőinek) nagy száma a város igazi széles iparos rétegét joggal sejteti itt, az uradalom szárnyai alatt.”⁴⁵ Így nem véletlen, hogy az 1744-es adóösszeírás alapján az iparúzők háztartásai az összháztartások 35–40%-át adják.⁴⁶ A vizsgálódási időnkhez közel álló statisztika, az 1828-as összeírás 83 mesteremberről, illetve legényről tudósít. Az 1857-es összeírás adatai szerint Sárvár mezővárosban 131 gyáros, iparos és 112 ipari segédmunkás található.⁴⁷

A tanulmányunk alapját képező dokumentumból ugyan nem kaphatunk pontos képet a céhek és az iparúzők számáról, bár a napló ügyiratai alapján megállapítható, hogy *1845–46-ban működött a szűrszabók, ácsok, kőművesek, szitások, kovácsok, szabók, takácsok, fazekasok, csizmadiák, gombkötők, lakatosok céhe és több mint negyven mester névszerinti felsorolásával találkozhatunk*, köztük az előbb felsoroltakon kívül vargákkal, esztergályossal, kötelessel, órással, mészárossal, pékkel, bábossal, molnárral stb., a végzési napló mégis nagyon fontos adalékokkal szolgál a mezővárosi tanács és a céhek viszonyára, a sárvári céhes ipar korabeli állapotára.

A XIX. században a mezővárosok elöljárósága sok vonatkozásban illetékes volt a céhek életének alakításában. A beköltöző iparosnak lakhatási engedélyt kellett szereznie, általában próbát kellett letöltenie, s csak a kiszabott letelepedési illeték megfizetése után válhatott a céh tagjává. *A céhek működésének ellenőrzése is a mezővárosok hatáskörébe tartozott.* A tanács volt hivatott felügyelni az egyes mesteremberek magánéletének tisztasága fölött. A céhbiztosok, komisszáriusok fontos szerepet játszottak a sárvári céhek életében is. *A mezővárosi elöljáróságok voltak hivatottak a remekmunkák körüli viták eldöntésében, s fontos feladatuk volt a kontárok elleni küzdelem.*⁴⁸

A remekmunka elkészítése körüli vitában döntött a sárvári tanács 1845. július 5-i ülése. Haur Mátyás kovács legény, miután a céhtaxát lefizette, a kovács céh artikulusainak megfelelően mesterremek elkészítésére vállalt kötelezettséget. A mesterremek, a stájer szekér vasalása helyett, mivel az véleménye szerint eladhatatlan, kérte a remek paraszt szekérré való módosítását. „Ezen elől terjesztett panaszra az írott céh céhmestere több társaival meghívatva lévén, azt adván elől, hogy a panaszoló Haur Mátyás béállása alkalmával úgy vétetett be, hogy eleibe adatott a céh rendszabályok és szinte írásban kiadatott a stájer szekérnek miképp leendő elkészítése, szinte az alkalommal ennek teljesítését el is fogadta; ha pedig az idő óta másképp gondolkodott és parasztszekeret szándékozik remekképp elkészíteni, erre is a céh hajlandóságát nyilatkoztatja, de fenntartja magának azonban azon szekérnek miképp leendő vasalásának és elkészítésének írásban lévő kiadását, nem különben oly föltétellel, hogy írásban a panaszoló kiadja, hogy

soha stájer kocsi vagy szekér munkában, miután erről leendő remekülést megtagadni nem avatja, vagy abban dolgozni nem fogna.” A mezőváros tanácsa a következő ítéletet hozta: „Miután mind a két rész kihallgattatott, a céhnek igaza megadatván, eddigi kívánatok helyesletett és a panaszkodó legény pedig önválasztására, mivel remeket néki csinálni elkerülhetetlen, szükséges akármelyik elkészítése, szabadságában fog hagyatni a céhnek kiadása szerint, ellenben ha stájer szekeret nem remekelne, azon esetre abban leendő utóbbi munkálkodásához jussa sem lehet, és így ebben a céh igaza megadatni határozván el, mind ebben járatlant magát találván, nehogy ebben a publikumnak kárára tégyen, és többi mester társait ezzel lealacsonyítsa.”⁴⁹

Természetesen nehéz eldönteni, hogy a céhnek valóban igaza volt-e akkor, amikor „eladhatatlan” remekmunka elkészítésével bizta meg a mesterlegényt, avagy a céh elzárkózását jelentette-e az említett eset. *Ez az ügy már átvezet a kontárok elleni küzdelemhez.*

Az 1845. július 8-i tanácsülés már a kovács céh Haur Mátyás ellen benyújtott panaszával foglalkozott. A céh előadta, hogy a nevezett legény vándorló idejének letöltése előtt a fentebb elmondott kikötésekkel felvétetett a céh tagjainak sorába. Ennek ellenére a remekmunka körüli vitában hozott tanácsí döntést is semmibe vette és „inkább másoknak s idegenek dolgozna, így ezen tette s cselekedete által a céh rendelkezését, úgy már a városi tanács ítéletét is kijátszani kívánja:”

A tanács a céh articulusainak megfelelően ítélkezett, s utasította a kovácslegényt a mestermunka elkészítésére, s a bebizonyított kontármunkáért napi 4 forint büntetést helyezett kilátásba.⁵⁰ A bepanaszolt legényt 1845 augusztusában, fenntartva az előbbi határozatot, valóban 4 forint büntetésre ítélték.⁵¹

A kontárok működése ellen emelt panaszt Pok József ácsmester Geschrey Sámuel és Trifus Ferenc kőművesmester is. Itt kívánjuk megjegyezni, hogy az egyik panasztevő, Geschrey Sámuel, a reformkori sárvári építkezések egyik fő tervezője és kivitelezője volt.

Beadványukban vázolják, „hogy a városban lakozó Müller József fiával együtt, mint kőműves legények, szinte Vármellét lakozó Jagits Mihály és Gerse József ácslegények, falba rúgván a céh reguláját, úgy mestereket nem ismerve, szabadon minden felől a mesterek elől a munkát mint kártevők vagy fusérok felvádolják és teljesítik.”

A hozott határozatban a tanács kötelezte a Sárváron kontárkodó legényeket a céhkeretek betartására, valamint a mestereknek szokásos garasok megfizetésére. A Vármelléken lakozó ácslegények ügyét (Vármellék ezen időben önálló közigazgatási egység) a tanács a járási főszolgabíróhoz tette át. Ítéletükben a városatyák, a kontárkodás ismétlődése esetére kilátásba helyezték a legények munkaeszközeinek, szerszámainak lefoglalását is.⁵²

Ugyancsak a céhmonopóliumok védelmét, a céhekbe tömörültek kontárok elleni küzdelmét és a mezővárosi közigazgatás illetékességét illusztrálja a „Pinkafeji Érdemes Szitás Céh” által benyújtott panasz. Nyilván a pinkafői céh kötelékébe tartozó sárvári szitások, Puts Sámuel és Gáspár Mihály érdekeit, értékesítési lehetőségeit védtek az illetékelenek beavatkozása ellen, amikor egyik elhunyt céhbeli társuk hagyatékának sorsát illetően kérték Sárvár tanácsának intézkedését. A jelzett sárvári mesterek kifogásolták, hogy elhalálozott mestertársuk cégére a halált követően hosszú ideig helyén maradt, s az elhunyt édesapja, Dombai József, a hátramaradt termékeket továbbra is értékesíti, sőt mások által készítteteket is eladásra kínál, s ezzel „az ottan létező mestereknek jogaikban nagy károkkal avatkozik.”⁵³ A mezővárosi tanács a szitás címer azonnali levételét rendelte el, s egyúttal kontármunkák értékesítésének lehetőségét megakadályozni kívánván, utasítást adott a hátramaradt termékek sürgős értékesítésére.

Az elmondottak is bizonyítják, hogy a mezővárosi tanácsnak fontos szerep jutott a céhek életének irányításában. A XVIII. század második felében központi hatalom kísérletet tett a céhek önállóságának megtörésére. Mária Terézia 1761. évi rendelete már ezen irányba hatott. Az önállóság csökkenésével nőtt a céhbiztosok szerepe. *Az 1805-ös és az 1813-as céhrendeletek értelmében a céhbiztosok feladata volt a céhek egész tevékenységének felügyelete.*⁵⁴

Ezen rendeletek alapján érthető, hogy a sárvári céhek is több ízben fordultak a mezőváros

tanácsához a céhbiztos személyét illetően. A céhbiztosi teendőket Sárváron is a városi tanács tagjai látták el. A szabók céhbiztosa több mint 30 évig Stieder Vitus városi tanácsos volt.⁵⁵

Sárvárott is előfordult, hogy valamelyik céh terhesnek érezte a mezővárosi, illetve céhbiztosi gyámságot, felügyeletet. Erről tudósít a végzési napló 1846. január 31-i ügyirata. A csizmadia céh biztosa számolt be arról, „hogy több, a városi tanács által hozott némely adós egyének ellen hozott határozás... közölvén, és a végrehajtás is, azaz több mestereknek járandó rátájukból adósságuk kipótlására bizonyos summákat letartóztatott, és az érd. tanács előtt a követelőkkel előbb szembesítetvén azokat kielégítette; ezen eljárást több csizmadia mesterek összegyülekezvén forradalmat formáltak ellene, és erőszakos közakarattal a nevezett comisszáriusukat hivatalából elmozdították és örökre ellene mentek...” A tanács kivizsgálva az ügyet a „pártütöket” 4 forint büntetésre ítélte, s egyúttal megtiltotta a céhnek, hogy a biztos jelenléte nélkül gyűlést rendezzen.⁵⁶

A céhbiztosi feladatok sokrétűségére utal a jegyzőkönyveknek egy másik darabja. A szabó céh céhmestere egy önkényeskedő szabólegénynek adott igazat két mesterrel szemben, sőt a mestereket egy forint pénzbüntetésre ítélte. Ugyancsak büntetéssel sújtotta a céh vicemesterét a comisszárius vizsgaremek kiszabásához történt behívásáért. A tanács az ítéleteket érvénytelenítette, s meghagyta a szabó céhnek, hogy a céhbiztos jelenléte nélkül büntetéseket nem szabhat ki. Tehát a comisszárius meghallgatása nélkül a céh nem büntethetett.⁵⁷

Ezen jegyzőkönyv érdekes adalékokkal szolgál a sárvári *szabó céh* szervezetére vonatkozóan is. *A céh élén a céhmester állt*, aki *helyettség* is rendelkezett (vice céhmester). Említés történik az önkényeskedő legényvel kapcsolatban az *atyamesteri* funkcióról is, aki a legényekre felügyelt és őrizte az „ifjúság ládájának” kulcsát. Úgy tűnik, hogy a szabó céhnél ezekben az években „múlátó” mester funkció nem volt, illetve ezt a feladatot a vicemester látta el. Nyilván rendelkezett a céh *nótáriussal*, jegyzőkönyvvezetővel.⁵⁸

A Sárvárott működő céhek kötelékébe nemcsak sárvári iparosok tartoztak. A csizmadia céhnek 1846-ban például tagja volt Németh János ikervári csizmadia is. Panaszából arról értesülünk, hogy e vidéki tagok nem mindig tudtak eleget tenni az articulusokban foglaltaknak, s így a céh és tanács ítélete folytán sem részesedhettek a céhtagsággal járó előnyökből azonos mértékben.⁵⁹

A mezővárosi tanács az illetékes céh egyetértésével visszafogadhatott olyan tagot is a céh sorába, aki előzőleg mesterségének folytatását felfüggesztette. Ez történt egy sárvári kovács mester esetében is.⁶⁰

Sárvár tanácsa volt illetékes a mesteremberek és legények súlyosabb vétkeinek elbírálásában. „Az alperesnek dologtalansága, rossz gazdálkodása, könnyelműsége és részegeskedése a tanúvallomásokból kivilágolván, a magzat nélküli házások egymástól ágy és asztalra nézve bizonytalan időre bíróilag elvlasztatnak és az asszonynak hozományát, melyet illető végrehajtó bíróság előtt kimutatni kell (a tartásról önként lemondván), az alperes férfit kiadni köteleztetik” — olvashatjuk a szombathelyi püspöki sz. szék ítéletében. Az ítéletet a mesterembarrel szemben a tanácsnak kellett érvényesíteni.⁶¹

A tanács ítélkezett az éjszakai lármázó, csendháborító legények fölött is. A duhajkodó, a polgárok nyugalma zavaró szabó és tislér legényeket két napi áristomra ítélték.⁶²

Sárvár mezőváros tanácsa intézte a mesteremberek egymásközi s a helység polgáraival felmerülő vitás ügyeit. Richter János mészáros szerződészegéssel vádolta Klughe Károly sárvári szappanos. Talán érdemes idézni a korabeli dokumentumot: „844. évi szeptember hó derekán házához menvén... azzal a szándékkal, hogy... a faggyút egy évre megvásárolja, alkuba ereszkedtek, és ugyan 844. évi Sz. Mihály naptól egész 845-ikig lekötött mázsa szám megvette, mázsáját 35 váltó forintjával... ezen egyezés következtében a tett szerződést tetteleg is megbizonyította, mivel egész 845. évi június utóljáig el is vitte.” Július—augusztus hónapban viszont kötelezettségét nem teljesítette, s így a mészáros az összegyűlt 20 mázsa 47 font faggyúval jelentékeny kárt szenvedett. A tanács az okozott kár megtérítésére kötelezte a szappanos mestert.⁶³

Az egyik kovácslegényt a tanács tolvajlásért, valamint munkabér eltulajdonításáért (ami mesterét illette volna) súlyos pénzbüntetésre és áristomba zárásra ítélte. Érdekességként megemlíthetjük, hogy mivel a legény fizetésképtelen volt, a tanács a ruháját foglalta le. Ismétlődés esetére kilátásba helyezték a városból való eltávolítást.⁶⁴ Ugyancsak a tanácsi tisztségviselők tetek igazságot tartozási, adóssági ügyekben.

A végzési naplóból adatokat kaphatunk a sárvári *malomiparra* vonatkozóan is. A mezőváros több malommal rendelkezett, amelyeket árendába kiadott. Ilyen volt az úgynevezett sós malom, amelyet a város egy elköltözött családtól vásárolt.⁶⁵ A sós malmon kívül említés történik a kásás malomról, amely nyilván az ott örölt finom lisztről kapta elnevezését. A bérbeadás bevételt jelentett a városnak, bár a tanácsnak így is akadt vele gondja. A sós molnár, Bánovits Ferenc jelentése alapján tudjuk, hogy 1845-ben a Herpenyőn történt gátszakadás miatt a malom hosszabb ideig nem üzemelhetett, s a tanács a gát helyreállításához Nagy Sándor sitkei birtokos és a sárvári uradalom segítségét kérte. A gát helyreállítása végül a sitkei birtokos anyagi segítségével és a molnárok tevékeny közreműködésével történt, amelynek ellenében a város 4 heti árendát elengedett a molnárnak és a favágás költségeit megtérítette.⁶⁶

Bár nem tartozott a céhes ipar körébe a *városi téglagyár*, mégis itt kell szólnunk róla, hisz a reformkori Sárvár ipari szerkezetének képét ez teszi teljessé, s mint városi létesítmény, szervesen kapcsolódott a város tanácsának ügyviteli munkájához.

A téglagyárt a mezőváros a gyakori tüzvészek miatt építtette 1828-ban. „... a városnak építközhetése könnyítésére azok, kik a városi határban építenek, csak a készítési, és égettetési költségeket kötelesek fizetni téglá vagy zsindegy vásárlásakor. Nyereség csak a vásárlóktól vehető, ezen intézmény maga után vonta, a sok veszedelmes és káros tüzek elhárítási szándékból létesített azon városi közös határozat is, hogy aki új tetőre épít, többé szalmafedéllel épülni szabadsággal nem bírand.”⁶⁷ — olvashatjuk Ernecz Ignác kéziratos munkájában.

Így nem véletlen, hogy a mezőváros tanácsának súlyos gondot okozott 1845-ben a városi téglás szerződészegése. „... Páyer Ferenc városi téglásnak több rendbéli helytelen cselekedete, miszerint mint is magát kötelezte a jó viseletre, azonban sajnosan azt tapasztaltatik, hogy a városi polgárok, kik elégték (leégték), részint az építetők is téglá és cserép matériához nem juthatnak, pénzért is, mivel említett felfogadott téglás, már a sokszori megintés után is erkölcstelen életét részegeskedéssel és gazdaasszonya verésével és elkergetésével tölti, mi több, még az eddig folyvást dolgozó legényeit részegsége alkalmával elűzi... megengedetett a Tettes Ikervári Uradalomnál az ottani legények által megcsinált téglák megégetése, nem hogy használta volna, hanem még ezen uradalomnál is a városi tanács ellenére beszélgetett.” — olvashatjuk a tanácsi jegyzőkönyvben. A városi tanács a téglagyár vezetőjét elbocsátotta és Pöltz Antalt szerződtette helyébe.⁶⁸

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy Sárvár tanácsa jogkörénél fogva alapvetően befolyásoló szerepet játszott a mezőváros ipari életének irányításában, s a jelzett időszakban tanács elé került vitás ügyekben hozott döntések bepillantást engednek a korabeli céhes ipar problémáiba, egyúttal adalékokat szolgáltatnak a mezőváros mindennapi életéhez.

A mezőváros kereskedelmi élete a tanácsi ügyintézés tükrében

Sárvár a XIX. század első felében élénk kereskedelmi élettel rendelkezett. Bár az 1845–46-os évekre vonatkozóan a kereskedők számát illetően pontos adattal nem rendelkezünk, az időben közel álló 1857-es összeírás Sárvár mezővárosban 20 fő kereskedéssel foglalkozó egyént tart nyilván. Ezt egészítette ki a közigazgatásilag ekkor még külön álló Vármellék 13 kereskedője.⁶⁹

A kereskedelmi élet fejlődését elősegítette a piaci lehetőségek bővülése. A lakosság létszámának növekedése is ezen irányba hatott. Míg 1754-ben Sárvárt, Péntekfalut, Tizenháromvárost és Sárt egy ellátási körzetnek tekintve 1873 főről beszélhetünk, addig 1846-ra a lakosság száma az említett helyeket illetően 2666 főre növekedett. Az 1754-es adatokban Vármellékre nem találunk

adatokat, viszont 1846-ban 491 felnőtt lakosával növeli a kereskedelmi élet elé támasztott követelményeket.⁷⁰

A kereskedelmi élet fellendülését eredményezte az a tény is, hogy Sárvár ezen időszakban katonai beszállásolási hely (állandó laktanyát 1844-ben épít), valamint a mezőváros földrajzi fekvése, hisz a Bécsbe, illetve Ausztriába menő kereskedelmi utak mentén fekszik.

A fentebb elmondottak alapján érthető, hogy a *mezőváros tanácsa elősegítette a kereskedők letelepedését*. Bár a zsidó kereskedők iránt megnyilvánuló ellenszenv Sárvárott sem volt ismeretlen, az 1840-es évektől kezdődően számuk a városban egyre növekedett, így Ernecz Ignác 1864-ben már 150 főről tudósít, akik 8 szép házzal bírnak „kereskedelmet tekintve legjobb helyeken.”⁷¹

Az 1854. július 4-i tanácsülésen döntöttek Lichtenstein Márton dömölki kereskedő letelepedéséről: „... az írt helységtől hozott és jelen bemutatott jó viseletéről szóló bizonyítványa következtében, hogy ő ezen városunkban letelepedni és kereskedését folytatni kívánná, ezen esetben a városi tanács által bemutatott maga több időbeli viseletéről beadott bizonyítvány megvizsgálta, jónak és elegendőnek találta, kérése helyeseltetvén, városunkban leendő letelepedése megengedtetvén oly formán, hogy a már szokásban lévő izraelitáktól vett hivatalbéli megváltás fejében személyére nézve 80 forint váltót lefizesse, úgy egyéb reá esendő többi teherviseléseket, királyi adót, úgy boltnyitási taxát évenként a városi kasszába fizetni köteles lesz.”⁷²

A zsidó kereskedők letelepedésének tehát feltételei voltak, amelyek növelték a város bevételeit. A 80 forint letelepedési illeték, kötelezettségvállalás az adók fizetésére, boltnyitási összeg lefizetése más esetekben is feltétele volt a betelepülésnek.

A kereskedéssel kapcsolatosan a végzési napló ügyirataiból sok érdekes adatra utalhatunk. Az egyes ügyek kapcsán megállapíthatjuk, hogy Sárváron *2 országos vásár volt ekkor*. Megtudhatjuk, hogy főleg a *zsidó kereskedők nagy része vegyeskereskedő volt*. Kereskedtek sóval, gabonával, bőrrel és alapvető élelmiszerekkel. Az iratokból az is kitűnik, hogy áruik egy részét Bécsben szerezték be. *A napló alapján képet kaphatunk Sárvár vendéglátó helyeiről is*. Említés történik a Korona vendéglőről, a péntekfalui csapszékéről, a sörházról, a Ritter kocsmáról és egyéni borkimérésekről is.⁷³

A tanács hatáskörébe tartozott a heti piacok és vásárok rendjének meghatározása, s ők felügyeltek a limitációk betartására. *Az élelmiszerek és iparcikkek árának megsabása (limitációja) a vármegyék hatáskörébe tartozott*. Ennek nyomaival is találkozunk a végzési naplóban. Az 1845. június 21-i árszabás a marhahús, a faggyú, a gyertya és a szappan árát szabályozta. Ezen árszabást minden mészárszék és szappanbolt ablakára, ajtójára ki kellett függeszteni. Egy másik limitáció a kenyér és a péksütemények súlyát határozta meg. Itt olvashatunk arról, hogy a mészárosoknál gyakran előfordul a súlycsökkentés.⁷⁴ Ez mindenképpen azt bizonyítja, hogy a kereskedők és a céhek nem mindig tartották be a hatósági árszabásokat, így a helyi tanácsnak e téren is akadtak tennivalói.

A jegyzőkönyvek tanúsága szerint a borkimérések elég sok ügyet adtak a mezővárosi tanácsnak. Így nem véletlen, hogy a vármegye két ízben is felhívta a városi előljáróság figyelmét a borkimérések szigorú ellenőrzésére, a kocsmai zárórák betartására.⁷⁵ A kocsmai mulatozást követő kihágásokról a fentiekben már elmondottakon túl nem kívánunk szólni.

A mezőváros tanácsa volt illetékes igazságot szolgáltatni a kereskedelmi élettel kapcsolatos vitás ügyekben is. Bár a fentiekben már szóltunk a helybeli mészáros és szappanos szerződésesügyi ügyéről, talán mégsem lesz felesleges néhány panaszos beadványt idéznünk.

A Bécsből történő árubeszerzésre, illetve a közvetítő kereskedelemre utal a következő panaszos levél. „Az 1846. január hó 13-ik tartatott tanács ülésén tette panaszát Strasser I. szombathegyi lakos Lövi Farkas ellen avégett, hogy ennek előtte egynéhány héttel Bécsből 3 mázsa különféle portékát szállítván le, melytől Bécsben az bemutatott hiteles irománya szerint 8 f. 27 krajcár pengőt (fizetett), melyből a panaszlott 3 forint 9 krajcár ezen követelésére kevesebbet kíván fizetni, és az írt summát a követelőtől egészen megtagadta, mely végett kérvén a városi tanácsot,

hogy a bécsi kalmár által adott fizetendő bizonyítván szerint melyet a portékától ottan néki maga pénzből kifizetni kellett, megítélni szíveskedjék." A mezővárosi tanács a kifogásolt összeget megítélte, s Lövi Farkast esetleges panaszával a bécsi kereskedőhöz utasította, s egyúttal 4 forint panaszpénz fizetésére kötelezte.⁷⁶

Az elmondottakon túl a mezővárosi tanács döntött a kereskedők és ügyfelek adás-vételi ügyeiben is, s a tanács ellenőrizte a hivatalos árszabások betartását.

Szót ejtettünk már a sárvári polgárság bizonyos fokú zsidóellenességéről. Ha ez nem is volt általános, itt-ott mégis megnyilvánult. Egy 1845. évi panaszos ügy kapcsán a végzési naplóban is találkozunk ennek nyomaival. Itt Svartz Salamon bőrkereskedőt érte a mezőváros egyik polgára részéről zsidó származása miatt támadás.⁷⁸

A mezővárosi igazgatási munka, mint a fentiekben láthattuk, rendkívül sokoldalú tevékenységet igényelt a tanácsnokoktól. Bár a tanulmányunk alapját képező egyetlen dokumentum mindössze 10 hónapra enged bepillantást a mezőváros életébe, úgy gondoljuk, hogy a végzési napló részletes elemzése nem volt felesleges. A napló sok olyan adatot tartalmaz, amelynek ismerete a mezővárosi élettel foglalkozó kutatóknak és helytörténeti kérdései után érdeklődőknek egyaránt hasznos lehet.

JEGYZETEK

1. Ernecz Ignác: Sárvár szabadalmazott város története. Kézirat 1864. Közli: Honismereti Híradó 1974. 2. szám. 12—13. p.
2. Bácskai Vera: Magyar mezővárosok a XV. században. Bp. 1965. 15. lap.
3. Szeibert János: Sárvár monográfiája. Szombathely, 1926. 15. lap.
4. Tóth Melinda: A sárvári vár építéstörténete. Savaria, a Vas megyei Múzeumok Értesítője 1966—1970. Szombathely, 1975. 260. lap.
5. Nádasdy Ferenc Múzeum Adattár 162. sz.
„Vos itaque universis praelatis baronicis comitibus castellanis nobilibus Jobagiones habentibus Item civitatibus et liberis villis earumque rectoribus Judicibus et villicis quibus praesentes ostenduntur firmo firmius edicto regio praecipientes mandamus quatenus Jobagiones concives et cohospites vestros ad dictam civitatem nostram commorandi causa venire volentes habita licentia justoque teragio et debitis persolutis pacifice adire permittatis Salvis rebus et personis.”
6. Tóth Melinda: i. m. 260. lap.
7. Nádasdy Ferenc Múzeum Adattár 163. sz.
8. Kanizsay György sárvári és kapuvári uradalmainak urbáriumai 1492. Szöveggyűjtemény Magyarország történetének tanulmányozásához I. Tankönyvkiadó, 1964. 234—268. lap.
Bácskai Vera i. m. 104. lap.
9. Szeibert János i. m. 33. p.
10. Uo. 34—35. p.
11. Lásd: Szeibert i. m. 37. p. és Ernecz i. m. 34. lap.
12. Nádasdy Ferenc Múzeum Dokumentációs Gyűjtemény.
13. Sárvári tanács által tett végzési napló. 371. sz. ügyirat. Nádasdy Ferenc Múzeum dokumentációs gyűjtemény. (Továbbiakban: Végzési Napló.)
14. Uo. 372. sz. ügyirat.
15. Uo. 355. sz. ügyirat.
16. Uo. 411. sz. ügyirat.
17. Uo. 426. sz. ügyirat.
18. Uo. 376. sz. ügyirat.
19. Lásd: Ernecz i. m. 34. p.
20. Végzési napló 498. sz. ügyirat.
21. Uo. 344. sz., 358. sz., 450. sz. ügyirat.
22. Ernecz i. m. 34. p.
23. Végzési napló 498. sz. ügyirat.
24. Uo. 496. sz. ügyirat.

25. Uo. 467. sz., 333. sz. ügyirat.
26. Uo. 396. sz. ügyirat.
27. Uo. 412. sz., 428. sz. ügyirat.
28. Uo. 484. sz. ügyirat.
29. Uo. 349. sz., 348. sz., 432. sz. ügyirat.
30. Uo. 344. sz., 367. sz., 387. sz., 469. sz. ügyirat.
31. Uo. 391. sz. ügyirat.
32. Uo. 451. sz., 415. sz. ügyirat.
33. Uo. 339. sz., 351. sz. ügyirat.
34. Uo. 359. sz., 336. sz., 345. sz. ügyirat.
35. Uo. 408. sz. ügyirat.
36. Uo. 416. sz., 418. sz., 495. sz. ügyirat.
37. Uo. 368. sz. ügyirat.
38. Szeibert i. m. 36. p.
39. Végzési Napló 344. sz., 382. sz., 359. sz., 336. sz., 380. sz. ügyirat.
40. Uo. 457. sz., 455. sz., 333. sz. ügyirat.
41. 376. sz., 379. sz., 471. sz. ügyirat. Uo.
42. Uo. 377. sz., 378. sz., 343. sz., 362. sz., 394. sz. ügyirat.
43. Szeibert i. m. 42—43. p.
44. Eperjessy Géza: Mezővárosi és falusi céhek az Alföldön és a Dunántúlon 1686—1848. Akadémiai Kiadó 1967. 19. p.
45. Vörös Károly: Vas megye 1744-es adóösszeírása. Budapest, 1962. 121. p.
46. Uo. 123. p.
47. Kovács Tibor: Vas megye népessége a XIX. században 1804—1870. Szombathely, 1970. 236. p. és 215. p.
48. Eperjessy i. m. 55—64. p.
49. Végzési Napló 335. sz. ügyirat.
50. Uo. 339. sz. ügyirat.
51. Uo. 357. sz. ügyirat.
52. Uo. 348. sz. ügyirat.
53. Uo. 350. sz. ügyirat.
54. Eperjessy i. m. 62—63. p.
55. Végzési Napló 385. sz. ügyirat.
56. Uo. 459. sz. ügyirat.
57. Uo. 384. sz. ügyirat.
58. Uo. 384. sz. ügyirat.
59. Uo. 446. sz. ügyirat.
60. Uo. 455. sz. ügyirat.
61. Uo. 442. sz., 443. sz. ügyirat.
62. Uo. 416. sz. ügyirat.
63. Uo. 374. sz. ügyirat.
64. Uo. 460. sz. ügyirat.
65. Szeibert i. m. 47. p.
66. Végzési Napló 343. sz., 362. sz. ügyirat.
67. Ernecz i. m. 26. p.
68. Végzési Napló 356. sz., 381. sz. ügyirat.
69. Kovács Tibor i. m. 236. p.
70. Vörös Károly i. m. 158. p. és 186. p.
71. Ernecz i. m. 32. p.
72. Végzési Napló 333. sz. ügyirat.
73. Uo. 418., sz., 439. sz., 441. sz., 456. sz., 349. sz., 417. sz., 445. sz., 475. sz., 485. sz. ügyirat.
74. Uo. 354. sz., 491. sz. ügyirat.
75. Uo. 421. sz., 491. sz. ügyirat.
76. Uo. 445. sz. ügyirat.
77. Uo. 471. sz. ügyirat.
78. Uo. 349. sz. ügyirat.

DIE TÄTIGKEIT DES RATS DES MARKTFLECKENS SÁRVÁR IN DEN JAHREN 1845—1846

(Quellenanalyse)

ISTVÁN SÖPTEI

Die Darstellung und Wertung der Arbeit des gewählten Rats eines Marktfleckens ist keine leichte Aufgabe. Besonders dann, wenn unsere Geschichtsschreibung diesbezüglich — im allgemeinen hinsichtlich der Darstellung des Lebens in den Marktflecken — noch vieles zu leisten hat. Dass wir das Entfalten dieses überhaupt nicht einfachen Themas auf uns nehmen, kommt hauptsächlich davon, dass uns die „Aufzeichnung der Beschlüsse des Rats der Stadt Sárvár“ über die angegebene Zeitspanne, die die Geschäftsführungsarbeit beinahe eines vollständigen Jahres enthält, zur Verfügung steht. *Wir sind der Meinung, dass die in 74 Sitzungen des Rats behandelten 143 Angelegenheiten unbedingt einen Einblick in die Arbeit des Rats des Marktfleckens gewährleisten und es ermöglichen, das rege Leben eines Marktfleckens im Komitat Vas im Reformzeitalter, dicht vor dem Freiheitskrieg 1848 anhand der Beschlussaufzeichnungen zu beleuchten.*

Die aus 1328 stammenden und im Laufe der Jahrhunderte immer wieder erneuerten Privilegien sicherten der Stadt einen gewissen Schutz vor den Machthabereien der Grundherren, obwohl es bereits in der Zeit der Familie Nádasdy, von 1571 an, versucht worden war, diese Vorrechte zu verkürzen. Die Zwistigkeiten und Streitigkeiten dauerten bis zur Grundzusammenlegung des Jahres 1856. Der Kampf von Sárvár gegen die Feudalherren war erfolgreich, und es hat seinen Status als Marktflecken auch in diesen schweren Zeiten bewahrt, der die selbständige, vom Grundherrn unabhängige Leitung der Siedlung sicherte.

Im bearbeiteten Dokument kann man wichtige Angaben hinsichtlich des strukturellen Aufbaus des Rats finden. Der Rat des Marktfleckens, sowie die Vertretungskörperschaft von 32 Mitgliedern wurden von der *Versammlung der Bürger* gewählt. Die Stadtversammlung war zuständig, in allen Angelegenheiten von öffentlichem Belang eine Entscheidung zu treffen. Im Fall der Wahl von neuen Magistraten, das Schicksal der im Besitz des Gemeinwesens befindlichen Immobilien betreffend, in Sachen der Stadtregelung und des Strassenbaus, in den umstrittenen Fragen zwischen Herrschaftsgut und Stadt, sowie im Fall des Verpachtens und des Verkaufs von Gütern, die die Einnahmen der Stadt erhöhen könnten. Die Versammlung der Bürger war auch befugt, die gewählten Magistrate abzuverufen.

Der gewählte Rat des Marktfleckens von 12 Mitgliedern stand in seiner Tätigkeit unter der Leitung des Bürgermeisters. Im Behinderungsfalle hat man unter der Leitung seines Stellvertreters entschieden. Die Aufgabe des von den Ratsmitgliedern gewählten *Perzeptors* war, die königlichen Steuern einzutreiben. Die Administration der Arbeit des Rats wurde vom *Notar*, vom Protokollführer versehen. Die Räte waren zugleich *Kommissare der Zünfte*.

Die Arbeit des Rats wurde von den Stadtgehilfen weiterverwirklicht. Über ihr Anstellen und ihre Dotation entschied der gewählte Rat. In den Entscheidungsaufzeichnungen werden *ein Leutnant, ein Heiducke und Korporale* erwähnt, die bei der Ausführung der Exekutivmacht halfen. Der Rat nahm auch die *Wald- und Flurhüter*, den *Ochsen-* und den *Kuhhirten* auf, die die Güter der Bürger des Marktfleckens überwachten.

Die Tätigkeit der Räte war äusserst vielseitig. Ein *Fremder* durfte sich nur mit der *Genehmigung des Rats niederlassen*, bei dem Vorzeigen eines Ausweises über sein Benehmen und nach dem Entrichten der Niederlassungsgebühr. Das galt für den Lehnbauern, den Bürger, den Zunftgesellen nach den Wanderjahren und den Kaufmann gleicherweise.

Die Zustimmung des Rats war auch bei *Grundstück-, Haus- und Flurverkauf* notwendig. Sie entschieden über den *Bau von neuen Strassen* und in *Fragen der Stadtregelung*. *Gegen die Pflichtwidrigen traten sie streng ein* (die die Strassenausbesserung vernachlässigt, das Weideverbot ver-

letzt, im Wirtshaus gerauft, die Ruhe gebrochen haben usw.), und sie haben eine Geldstrafe oder Haft auferlegt oder die Person der Stadt verwiesen. Die Räte richteten *in Nachbarzwistigkeiten, in Angelegenheiten von Ehrenbeleidigung, von Privatwohnungsverletzung, von Schuld.*

Die Aufgabe des Rats war auch, *das Waisengeld zu überwachen*, für die verwaisten Kinder zu sorgen und ihre Lebensverhältnisse ständig zu beaufsichtigen. Der Rat gab Erlaubnis *zum Anfang der Weinlese*. Der Rat machte auch Vorschläge zur Schlichtung der Probleme zwischen *Herrschaftsgut und Stadt*.

Der Rat und die Versammlung der Bürger haben über die Einnahmen der Stadt entschieden. Sie entschieden über die Niederlassungsgebühr, über den Freilösungsbetrag von einer Funktion und über eventuelle Darlehen.

Die Entscheidungsaufzeichnungen ermöglichen, die Einnahmequellen der Stadt zu überblicken. Die Einnahmen wurden durch die von den Verurteilten, den die Vorschriften und Verbote übertretenden entrichteten *Strafgelder* (1—4 Forint), durch den *Verkauf* von gewissen *Gütern der Stadt* (Grundstück zum Hausbau, Holz aus den Wäldern der Stadt, Galläpfel und freigewachsene Früchte usw.), Sondergebühr bei der Niederlassung jüdischer Kaufleute und die Taxe beim *Eröffnen eines Geschäfts* gewonnen. *Von sehr hoher Bedeutung waren das Ausschanksrecht* für vier Monate, *die Pachtzinse der städtischen Mühlen* und sonstiger Gebäude.

Eine wichtige Aufgabe des Rats bildeten die Überwachung und Leitung des Zunfthandwerks. Die Rudimente des Zunfthandwerks reichen in Sárvár ins 15. Jahrhundert zurück. Die Haushalte der Handwerktreibenden machen 35—40% der Gesamtzahl im Jahre 1744 aus. Für die Jahre 1845—46 verfügen wir über keine genauen Angaben über die Zahl der Handwerktreibenden, aber aufgrund der Aufzeichnungen ist es festzustellen, dass *es Grobschneider, Zimmerleute, Stiefelmacher, Knopfmacher, Schlosser zunftmässig organisiert gab, und die Namen von mehr als vierzig Meistern bekannt sind*, unter ihnen, neben Vertretern der erwähnten Zweige, Schuhmacher, Dreher, je einen Seiler, Uhrmacher, Metzger, Bäcker, Lebzelter, Müller usw.; so liefert uns diese Zusammenstellung sehr wichtige Beiträge zur Beziehung von Rat und Zünfte und zur damaligen Lage des Zunfthandwerks von Sárvár.

Der Rat wirkte hinsichtlich des Zunftlebens vielfach mitbestimmend ein. Zur Niederlassung eines neuen Meisters oder Gesellen war die Erlaubnis des Rats nötig. Der Rat beaufsichtigte die Reinheit des Privatlebens der Handwerker, entschied über die Marktordnung, kontrollierte die Einhaltung der behördlichen Preisfestsetzungen. In den problematischen Fragen der Meisterarbeiten entschieden auch die Ratsherren. Der Rat entschied in den Streitfragen der Handwerker untereinander oder mit den Kunden.

Der Rat vertritt die Interessen der Zünfte, als er gegen die Pfüscher streng auftrat (schwere Geldstrafen, Konfiszieren der Werkzeuge usw.). *Im Sinne der Zunftverordnungen der Jahre 1805 und 1813 beaufsichtigten die aus den Reihen der Ratsherren delegierten Kommissare die Tätigkeit der Zünfte.*

Die Zunftkommissare entschieden in den Streitfragen zwischen Meister und Geselle. Die Zunft durfte in Abwesenheit oder ohne das Befragen des Kommissars keine Entscheidung treffen, keine Strafe auferlegen. Die Aufzeichnungen beweisen es, dass gegen die Aufsicht auch in Sárvár Schritte getan waren.

Die Satzungsaufzeichnungen liefern auch hinsichtlich des Mühlenwesens von Sárvár und der 1828 errichteten Ziegelfabrik wichtige Angaben.

Die Organisierung und Überwachung des Handelsnetzes war auch eine Ratsaufgabe. Die Erhöhung der Einwohnerzahl der Stadt, ihre einquartierungs-militärische Bedeutung in jenen Zeiten, ihre geographische Lage (Handelsstrasse Richtung Wien) stellte die im Handel Tätigen vor hohe Aufgaben. Daher kommt es, dass der Rat die Niederlassung jüdischer Kaufleute im allgemeinen erlaubte. Der Rat war auch in allen Streitfragen des Handelslebens zuständig.

Das Bild über die Tätigkeit des Rats, bzw. über das Leben des Marktfleckens Sárvár, das wir anhand der Entscheidungsaufzeichnungen geben konnten, ist selbstverständlich nicht vollständig. Aufgrund der durchforschten 10 Monate wäre das überhaupt unmöglich. Wir sind aber der Meinung, dass die gezeigten spärlichen Angaben zum besseren Erkennen der Geschichte von Sárvár einen Beitrag leisten können.